e-ISSN 3060-5059
DOI: 10.67227

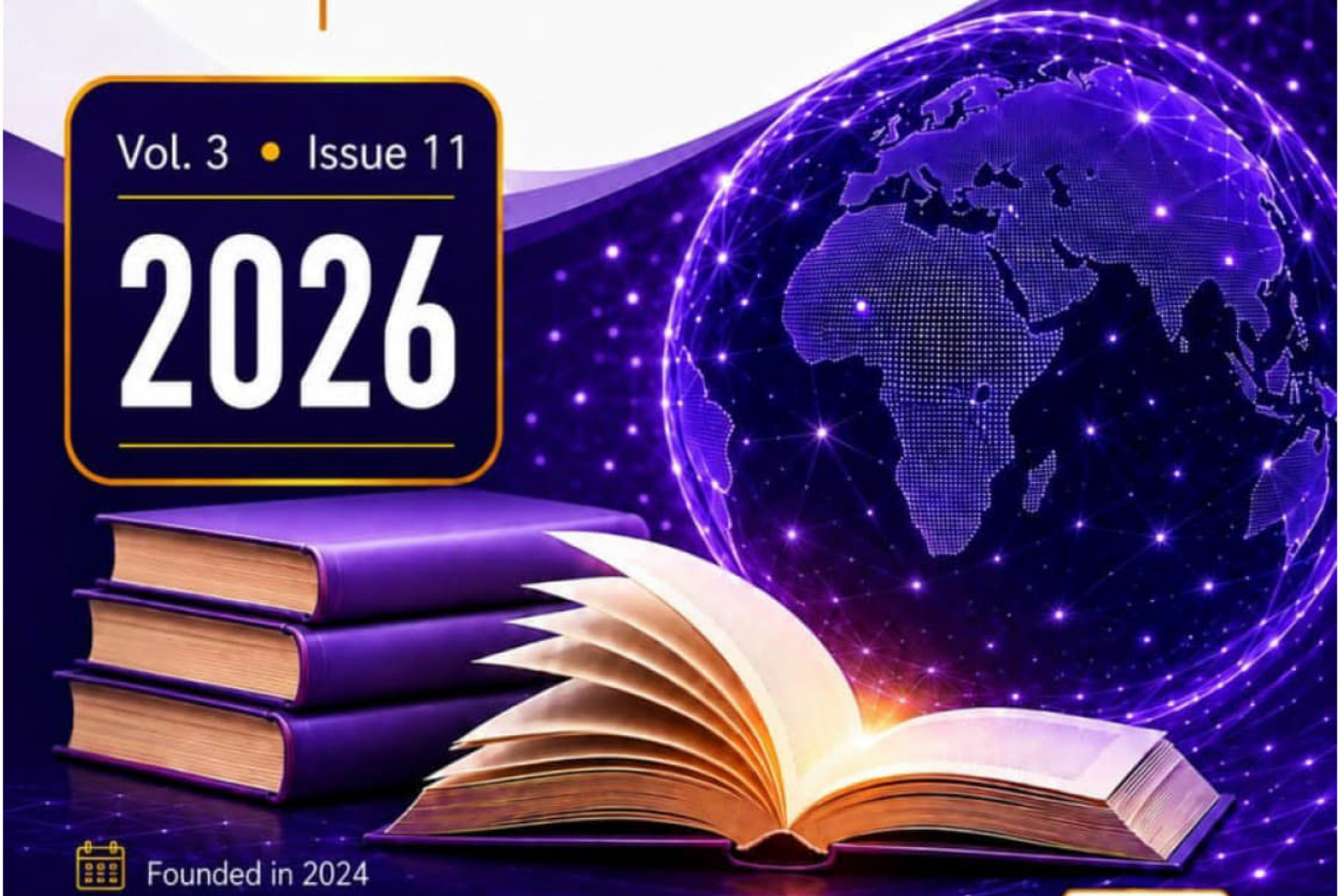
IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 11

2026

Founded in 2024

publishscience.uz | publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ISSN 3060-5059 (Online)
Article / Original paper https://doi.org/10.67227/0q5qwb06

VIII ASRDA XORAZM SIYOSIY TARIXIDA AFRIG‘IYLAR SULOLASI VA HOKIMIYAT ALMASHINUVI: YOZMA VA NUMIZMATIK MANBALAR TAHLILI

Ro‘zmetova Guli Davronbek qizi
Urganch davlat universiteti, mustaqil tadqiqotchi.
e-mail: ruzmetovaguli@mail.ru **ORCID**: https://orcid.org/0009-0004-4399-0910

Annotatsiya.
Mazkur maqolada VIII asrda Xorazmda yuz bergan siyosiy jarayonlar, Afrig‘iylar sulolasi hukmronligi va hokimiyat almashinuvi masalalari yozma hamda numizmatik manbalar asosida tahlil qilingan. Xususan, Qutayba ibn Muslimning 711 va 713-yillardagi Xorazmga yurishlari, Xorazmshoh Chag‘on (Azkajuvar), Hurzod va Askajamuk faoliyati, shuningdek, Afrig‘iylar sulolasining siyosiy mavqeyiga oid ma’lumotlar o‘rganilgan. Abu Rayhon Beruniy asaridagi hukmdorlar ro‘yxati B. I. Vaynberg va A. V. Gudkova tomonidan amalga oshirilgan numizmatik tadqiqotlar bilan qiyosiy tahlil qilingan. Tangalardagi tamg‘alar, hukmdor tasvirlari va yozuvlar asosida Xorazmning VIII asr siyosiy tarixiga oid ayrim munozarali masalalar yoritilgan. Maqola natijasida yozma va numizmatik manbalarni o‘zaro solishtirish Xorazmdagi sulolaviy munosabatlar hamda siyosiy hokimiyat almashinuvi jarayonlarini chuqurroq anglash imkonini berishi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: Xorazm, VIII asr, Afrig‘iylar sulolasi, Chag‘on, Azkajuvar, Hurzod, Askajamuk, Qutayba ibn Muslim, numizmatika, Xorazmshohlar.

ДИНАСТИЯ АФРИГИДОВ И СМЕНА ВЛАСТИ В ПОЛИТИЧЕСКОЙ ИСТОРИИ ХОРЕЗМА VIII ВЕКА: АНАЛИЗ ПИСЬМЕННЫХ И НУМИЗМАТИЧЕСКИХ ИСТОЧНИКОВ

Рузметова Гули Давронбек кизи
Ургенчский государственный университет, независимый исследователь.

Аннотация.
В статье на основе письменных и нумизматических источников анализируются политические процессы, происходившие в Хорезме в VIII веке, правление династии Афригидов и вопросы смены власти. В частности, рассматриваются походы Кутейбы ибн Муслима в Хорезм в 711 и 713 годах, деятельность хорезмшаха Чагона (Азкаджувара), Хурзода и Аскаджамука, а также сведения о политическом положении династии Афригидов. Проведён сопоставительный анализ списка правителей, представленного в труде Абу Райхана Беруни, и нумизматических исследований Б. И. Вайнберг и А. В. Гудковой. На основе тамг, изображений правителей и надписей на монетах освещаются отдельные дискуссионные вопросы политической истории Хорезма VIII века. В результате исследования обосновывается, что сопоставление письменных и нумизматических источников позволяет глубже понять династические отношения и процессы смены политической власти в Хорезме.

Ключевые слова: Хорезм, VIII век, династия Афригидов, Чагон, Азкаджувар, Хурзод, Аскаджамук, Кутейба ибн Муслим, нумизматика, хорезмшахи.

THE AFRIGHID DYNASTY AND THE TRANSFER OF POWER IN THE POLITICAL HISTORY OF KHWAREZM IN THE EIGHTH CENTURY: AN ANALYSIS OF WRITTEN AND NUMISMATIC SOURCES

Ro‘zmetova Guli Davronbek qizi
Urgench State University, Independent Researcher.

Abstract.
This article analyzes the political processes that took place in Khwarezm during the eighth century, the rule of the Afrighid dynasty, and issues related to the transfer of power based on written and numismatic sources. In particular, the study examines Qutayba ibn Muslim’s campaigns against Khwarezm in 711 and 713, the activities of Khwarezmshah Chaghon (Azkajuvar), Hurzod, and Askajamuk, as well as information concerning the political position of the Afrighid dynasty. The list of rulers presented in the work of Abu Rayhan al-Biruni is comparatively analyzed alongside the numismatic studies conducted by B. I. Vainberg and A. V. Gudkova. Based on tamgas, depictions of rulers, and inscriptions on coins, the article addresses several debated issues concerning the political history of eighth-century Khwarezm. The study demonstrates that comparing written and numismatic sources provides a deeper understanding of dynastic

ISSN 3060-5059 (Online)

relations and the processes of political power transition in Khwarezm.

Keywords: Khwarezm, eighth century, Afrighid dynasty, Chaghon, Azkajuvar, Hurzod, Askajamuk, Qutayba ibn Muslim, numismatics, Khwarezmshahs.

Kirish. Xorazm Markaziy Osiyoning qadimiy davlatchilik an'analariga ega bo'lgan tarixiy hududlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ilk o'rta asrlarda bu hududda mahalliy sulolalar hukmronligi, siyosiy hokimiyatning davomiyligi va tashqi siyosiy kuchlar bilan munosabatlar mintaqaning tarixiy taraqqiyotida muhim o'rin tutgan.

VIII asr Xorazm tarixida murakkab siyosiy jarayonlar, hukmdorlar almashinuvi va arab xalifaligi bilan munosabatlarning keskinlashuvi bilan tavsiflanadi. Mazkur davrda Xorazmda mahalliy hukmdorlar o'rtasidagi siyosiy kurashlar bilan bir qatorda, tashqi harbiy kuchlarning aralashuvi ham kuzatilgan. Bu jarayonlar, ayniqsa, Qutayba ibn Muslimning Xorazmga uyushtirgan harbiy yurishlari bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi.

Xorazmning VIII asrdagi siyosiy tarixini o'rganishda Abu Rayhon Beruniyning «Osor ul-boqiya» asari muhim manba hisoblanadi. Unda Afrig'iylar sulolasiga mansub hukmdorlarning ketma-ketligi va ularning nomlari keltirilgan. Beruniy ma'lumotlari Xorazm hukmdorlarining sulolaviy tarixini tiklashda muhim manbaviy asos vazifasini bajaradi [1].

Shu bilan birga, yozma manbalarda keltirilgan ma'lumotlar har doim ham siyosiy voqealarning barcha tafsilotlarini to'liq yoritmaydi. Ayrim hukmdorlarning kelib chiqishi, sulolaviy mansubligi va hukmronlik davriga oid masalalar hanuzgacha tarixshunoslikda munozarali bo'lib qolmoqda.

Mazkur muammolarni o'rganishda numizmatik manbalar alohida ahamiyatga ega. Chunki tangalarda aks etgan hukmdor tasvirlari, tamg'alar, yozuvlar va boshqa belgilar siyosiy hokimiyatning xususiyatlari hamda sulolaviy munosabatlar haqida muhim ma'lumot beradi. B.I. Vaynberg, A.V. Gudkova va boshqa tadqiqotchilarning ishlari Xorazmning ilk o'rta asrlar numizmatikasini o'rganishda muhim ilmiy asos hisoblanadi [2; 3].

Xususan, Chag'on (Azkajuvar) hukmdorining siyosiy faoliyati, uning Afrig'iylar sulolasiga mansubligi va tangalarida uchraydigan tamg'alar bilan bog'liq masalalar alohida tadqiqotni talab etadi.

ADABIYOTLAR VA MAQOLA METODLARI

Maqolaning asosiy manbaviy bazasini Xorazmning ilk o'rta asrlar tarixiga oid yozma va numizmatik materiallar tashkil etadi. Yozma manbalar orasida Abu Rayhon Beruniyning «Osor ul-boqiya» asari alohida o'rin egallaydi. Mazkur asarda Afrig'iylar sulolasi hukmdorlarining nomlari va ularning ketma-ketligi keltirilgan bo'lib, VIII asr siyosiy tarixini o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi [1]. Shuningdek, at-Tabariyning «Tarix ar-rusul va-l-muluk» hamda al-Balazuriyning «Kitob futuh al-buldon» asarlaridagi arablarning Xorazmga yurishlariga oid ma'lumotlardan foydalanildi [4; 5]. Numizmatik manbalar sifatida Afrig'iylar sulolasi hukmdorlari tomonidan zarb etilgan tangalar, ulardagi hukmdor tasvirlari, yozuvlar va tamg'alar haqidagi tadqiqot materiallari o'rganildi. Bu borada B.I. Vaynberg va A.V. Gudkovaning maqolalari muhim manbaviy asos bo'lib xizmat qildi [2; 3].

MAQOLA NATIJALARI

VIII asr boshlarida Xorazmda mahalliy hukmdorlar o'rtasidagi siyosiy kurashlar va tashqi kuchlarning ta'siri kuchaygan edi. Bu davrda arab xalifaligining Movarounnahr hududidagi harbiy yurishlari Xorazmning siyosiy hayotiga ham bevosita ta'sir ko'rsatdi. Arab tarixiy manbalarida Qutayba ibn Muslimning Xorazmga yurishlari va mahalliy hukmdorlar bilan munosabatlariga oid ma'lumotlar mavjud. Xususan, 711-yilda Qutayba Xorazmshoh Chag'onga uning ukasi Hurzodga qarshi kurashda yordam berganligi qayd etiladi [4; 5]. Ushbu ma'lumot Xorazmda hukmdorlar o'rtasida ichki siyosiy ziddiyatlar mavjud bo'lganligini ko'rsatadi. Chag'onning Qutayba bilan hamkorlik qilishi uning hokimiyatni saqlab qolish yoki mustahkamlashga qaratilgan siyosiy harakati sifatida baholanishi mumkin. Biroq mazkur jarayonni faqat tashqi harbiy yordam bilan izohlash yetarli emas. Xorazmda mahalliy hukmdorlar o'rtasidagi raqobat, sulolaviy manfaatlar va siyosiy hokimiyat uchun kurash ham muhim omil bo'lgan.

Maqola materiallarida Chag'onning Afrig'iylar sulolasiga mansubligi masalasi ham munozarali ekanligi ko'rinadi. Ayrim ilmiy qarashlarga ko'ra, Chag'on yoki uning yaqin ajdodi Chag'oniyondan kelib, Xorazm taxtini egallagan bo'lishi mumkin. Bunda uning tangalarida qadimgi Xorazm hukmdorlari tangalariga xos chavandoz tasviri o'rniga boshqa tamg'aning aks ettirilishi muhim dalil sifatida keltiriladi.

Shu nuqtayi nazardan, Chag'onning Xorazmda hukmronlik qilishi mahalliy sulolaviy an'analarga tashqi siyosiy kuchlarning ta'siri bilan bog'liq murakkab jarayon sifatida baholanishi mumkin. Qutayba ibn Muslimning 711-yildagi yurishidan keyingi siyosiy vaziyat ham barqaror bo'lmagan. B.I. Vaynbergning talqiniga ko'ra, Qutayba Xorazmdan ketganidan so'ng mahalliy aholi qo'zg'oloni natijasida Chag'on o'ldirilgan. Bu holat 713-yilda Qutaybaning Xorazmga yana harbiy yurish uyushtirishiga sabab bo'lgan [2].

Mazkur voqealar Xorazmda arablar ta'siri o'rnatilganidan keyin ham mahalliy siyosiy qarshilik va hokimiyat uchun kurash davom etganligini ko'rsatadi.

B.I. Vaynberg maqolalarida Askajuvar va Chag'on nomlari bir hukmdorga tegishli ekanligi ta'kidlanadi [2]. Mazkur qarash Xorazm hukmdorlarining tarixiy shaxsiyatini aniqlash va yozma manbalardagi ma'lumotlarni numizmatik dalillar bilan solishtirishda muhim o'rin tutadi. Chag'onning siyosiy kelib chiqishiga oid qarashlar uning tangalaridagi tasvir va tamg'alar bilan bevosita bog'liq. Chunki tangalar nafaqat iqtisodiy muomalada foydalanilgan vosita, balki hukmdorning siyosiy mavqeyi va sulolaviy mansubligini namoyon etuvchi muhim ramz ham hisoblangan. Ayrim tadqiqotchilar Chag'onning tangalarida aks etgan tamg'ani Chag'oniyon hukmdorlariga xos belgi bilan bog'laydilar. A.V. Gudkova Xorazmning mazkur davrda asli chag'oniyonlik hukmdor tomonidan boshqarilgan bo'lishi mumkinligini qayd etadi [3]. G'. Boboyorov esa ushbu tamg'aning VII asrning ikkinchi choragida G'arbiy Turk xoqonligi tangalarida uchraydigan tamg'aga o'xshashligini ta'kidlaydi [6]. Mazkur qarashlar Chag'onning kelib chiqishi va siyosiy aloqalarini aniqlashda numizmatik dalillarning ahamiyatini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, tangalardagi tamg‘alarning o‘xshashligi hukmdorning etnik yoki sulolaviy mansubligini yakka holda isbotlamaydi. Bunday xulosaga kelish uchun tangalarning zarb etilgan davri, topilgan hududi, tasviriy xususiyatlari va yozma manbalardagi ma’lumotlarni birgalikda tahlil qilish zarur. Demak, Chag‘onning Chag‘oniyon bilan bog‘liqligi ilmiy jihatdan asoslashga arziydigan faraz bo‘lsa-da, uni yakuniy tarixiy xulosa sifatida qabul qilish uchun qo‘shimcha dalillar talab etiladi.

Afrig‘iylar sulolasining siyosiy tarixini o‘rganishda numizmatik materiallar alohida ilmiy ahamiyatga ega. Tangalar orqali hukmdorlarning nomlari, tasvirlari, siyosiy ramzlari va ayrim hollarda hukmronlik davriga oid ma’lumotlarni aniqlash mumkin. B.I. Vaynberg maqolalarida Azkajuvar tangalarining ayrim turlari o‘rganilgan. Uning ma’lumotlariga ko‘ra, Azkajuvar vafotidan so‘ng Kanik ismli hukmdor taxtga kelgan. Kanikning kumush tangalarida soqolsiz, toj kiygan hukmdor tasviri aks etgan [2]. Ushbu tasvirlar hukmdorlarning o‘z siyosiy mavqeyini tangalar orqali namoyon etganligini ko‘rsatuvchi dalillardan biridir. Afrig‘iylar tangalarining yana bir muhim xususiyati ulardagi tamg‘alar bilan bog‘liq. Ayniqsa, Chag‘on (Azkajuvar) tangalarida aks etgan, Chag‘oniyon hukmdorlariga xos deb talqin qilinadigan tamg‘a Xorazmning VIII asr siyosiy tarixini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega. Mazkur tamg‘a asosida Xorazm va Chag‘oniyon o‘rtasidagi siyosiy aloqalar, hukmdorlarning kelib chiqishi va sulolaviy munosabatlari haqida ayrim ilmiy farazlar ilgari surilgan [3; 6]. IX asr boshlaridan boshlab esa Xorazmshoh Afrig‘iylar sulolasining so‘nggi vakillari va Ma’muniy hukmdorlar tangalarida musulmoncha tanga zarb qilish an’analari tobora kuchaygan.

Demak, tangalardagi yozuv va tasvirlarning o‘zgarishi Xorazmda siyosiy hokimiyat almashinuvi bilan birga, diniy va madaniy jarayonlarning ham o‘zgarib borganligini ko‘rsatadi.

Xitoy manbalarida 751-yilda Xorazm hukmdori Savshafarning, 762-yilda esa Turksabaning Xitoyga elchilar yuborganligi qayd etiladi [7]. Ushbu diplomatik aloqalar Xorazm hukmdorlarining tashqi siyosatda faol ishtirok etganligini va arab xalifaligi ta’siri kuchaygan davrda ham boshqa davlatlar bilan munosabatlarni rivojlantirishga intilganligini ko‘rsatadi. Shuningdek, Xorazm va Xazar xoqonligi o‘rtasidagi munosabatlar ham muhim ahamiyatga ega. B. Abdirimovning qarashlariga ko‘ra, Xorazmdagi siyosiy beqarorlik va ichki kurashlar natijasida aholining ayrim guruhlari shimolga, Xazar xoqonligi hududlariga ko‘chib ketgan bo‘lishi mumkin. Xorazmliklardan tashkil topgan «Al-Larsiya» qo‘shini esa Xazar xoqonligining siyosiy hayotida muayyan mavqega ega bo‘lgan [9]. Mazkur ma’lumotlar Xorazmning tashqi siyosiy aloqalari faqat diplomatik munosabatlar bilan cheklanmaganligini, balki aholi migratsiyasi va harbiy xizmat orqali ham rivojlanganligini ko‘rsatadi.

Shunday qilib, VIII asrda Xorazmda yuz bergan siyosiy o‘zgarishlar mahalliy davlatchilik an’analariga, hukmdorlarning sulolaviy munosabatlariga va xalqaro aloqalarga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan.

MUHOKAMA

VIII asr Xorazm siyosiy tarixini tahlil qilish natijasida bir qator muhim ilmiy masalalar yuzaga chiqadi. Ularning eng muhimlaridan biri mahalliy sulolaviy hokimiyatning davomiyligi va arab harbiy yurishlarining ushbu jarayonga ta’siridir.

Birinchidan, 711 va 713-yillardagi siyosiy voqealar Xorazmda ichki hokimiyat uchun kurash bilan tashqi harbiy aralashuv bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lganligini ko‘rsatadi. Chag‘on va Hurzod o‘rtasidagi ziddiyat mahalliy siyosiy kuchlar o‘rtasidagi raqobatni namoyon etsa, Qutayba ibn Muslimning harbiy yordami arab xalifaligining mintaqadagi siyosiy manfaatlarini aks ettiradi.

Ikkinchidan, Chag‘onning kelib chiqishi va sulolaviy mansubligi masalasi tarixshunoslikda hali to‘liq hal etilmagan. Uning tangalarida aks etgan tamg‘aning Chag‘oniyon hukmdorlari va G‘arbiy Turk xoqonligi tangalaridagi belgilar bilan o‘xshashligi muhim dalil hisoblanadi. Biroq mazkur o‘xshashlikni hukmdorning kelib chiqishini aniq belgilovchi yagona mezon sifatida qabul qilish mumkin emas.

Uchinchidan, Beruniy ma’lumotlari va numizmatik materiallar o‘rtasidagi ayrim tafovutlar Xorazm hukmdorlarining xronologiyasini aniqlashda kompleks yondashuv zarurligini ko‘rsatadi. Xususan, Askajamuk nomi bilan bog‘liq numizmatik dalillarning yetishmasligi uning tarixiy shaxsiyatini inkor etmaydi, balki mavjud tangalar korpusini yanada chuqurroq o‘rganish zaruratini yuzaga keltiradi.

To‘rtinchidan, Afrig‘iylar tangalaridagi yozuvlar va tasvirlarning o‘zgarishi siyosiy hokimiyat almashinuvi bilan madaniy jarayonlar o‘rtasida uzviy bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatadi. Arab yozuvlarining tarqalishi va musulmoncha tanga zarb qilish an’analarining kuchayishi Xorazmning yangi siyosiy-madaniy muhitga moslashganligini anglatadi.

Beshinchidan, xorazmliklarning Xazar xoqonligi hududidagi faoliyati va «Al-Larsiya» qo‘shini bilan bog‘liq ma’lumotlar mintaqaning siyosiy jarayonlari faqat mahalliy doirada kechmaganligini ko‘rsatadi.

Umuman olganda, VIII asr Xorazm tarixini o‘rganishda yozma manbalar voqealarning umumiy tarixiy manzarasini tiklashga xizmat qilsa, numizmatik materiallar hukmdorlarning siyosiy mavqeyi, ramzlari va sulolaviy aloqalarini aniqlash imkonini beradi. Ushbu ikki manba guruhini o‘zaro qiyoslash orqali Xorazm tarixidagi munozarali masalalarga nisbatan asosli ilmiy yondashuvni shakllantirish mumkin.

XULOSA

Maqola natijasida VIII asr Xorazm siyosiy tarixiga oid quyidagi xulosalarga kelindi:

VIII asr boshlarida Xorazmda mahalliy hukmdorlar o‘rtasidagi siyosiy kurashlar va arab xalifaligining harbiy aralashuvi o‘zaro bog‘liq holda kechgan. Qutayba ibn Muslimning 711 va 713-yillardagi yurishlari ushbu jarayonlarning muhim bosqichini tashkil etgan. Chag‘on (Azkajuvar) va Hurzod o‘rtasidagi ziddiyat Xorazmda sulolaviy va siyosiy hokimiyat uchun kurash mavjud bo‘lganligini ko‘rsatadi. Chag‘onning kelib chiqishi va Afrig‘iylar sulolasiga mansubligi masalasi qo‘shimcha ilmiy izlanishlarni talab etadi. Beruniyning «Osor ul-boqiya» asaridagi hukmdorlar ro‘yxati Xorazmning sulolaviy tarixini tiklashda muhim manba hisoblanadi. Xususan, Askajamuk va Shavshafar haqidagi ma’lumotlar VIII asrdagi siyosiy hokimiyat davomiyligini o‘rganishda alohida ahamiyatga ega. Afrig‘iylar tangalaridagi

ISSN 3060-5059 (Online)

hukmdor tasvirlari, tamg‘alar va yozuvlar Xorazmning siyosiy tarixini o‘rganishda muhim numizmatik dalillardir. Ayniqsa, Azkajuvar tangalaridagi Chag‘oniyon hukmdorlariga xos deb talqin qilinadigan tamg‘a mintaqalararo siyosiy aloqalarni o‘rganish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. B.I. Vaynberg, A.V. Gudkova va G‘. Boboyorov maqolalarida ilgari surilgan qarashlar Xorazmning VIII asr siyosiy tarixiga oid an’anaviy tasavvurlarni qayta ko‘rib chiqish imkonini beradi. Arablar istilosidan keyin ham Xorazm tangalarida ayrim mahalliy siyosiy va madaniy an’analarning saqlanib qolishi mahalliy davlatchilikning muayyan davomiyligini ko‘rsatadi. Keyingi davrlarda arab yozuvlari va musulmoncha tanga zarb qilish an’analarining kuchayishi esa yangi siyosiy-madaniy sharoitning shakllanganligidan dalolat beradi. Xorazmliklarning Xazar xoqonligi hududidagi faoliyati va tashqi savdo-siyosiy aloqalari mintaqaning VIII asrda xalqaro munosabatlar tizimida muhim o‘rin egallaganligini ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, VIII asr Xorazm siyosiy tarixini chuqur o‘rganishda yozma va numizmatik manbalarni o‘zaro qiyosiy tahlil qilish muhim ilmiy ahamiyatga ega. Ayniqsa, Afrig‘iylar sulolasining siyosiy tarixini qayta tiklash, Chag‘on hukmdorining kelib chiqishini aniqlash va hukmdorlar xronologiyasiga aniqlik kiritishda yangi arxeologik hamda numizmatik topilmalarni ilmiy muomalaga kiritish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Вайнберг Б. И. Монеты древнего Хорезма. – Москва: Наука, 1977. – 220 с.
2. Толстов С. П. Древний Хорезм: опыт историко-археологического исследования. – Москва: Издательство Московского государственного университета, 1948. – 352 с., 93 л. ил.
3. Толстов С. П. По следам древнехорезмийской цивилизации. – Москва; Ленинград: Издательство Академии наук СССР, 1948. – 322 с., 6 л. ил.
4. Гулямов Я. Г. История орошения Хорезма с древнейших времен до наших дней. – Ташкент: Издательство Академии наук Узбекской ССР, 1957. – 314 с.
5. Sachau E. Zur Geschichte und Chronologie von Khwârizm // Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Classe. – Wien, 1873. – Bd. 73. – S. 471–506.
6. Barthold W. Turkestan Down to the Mongol Invasion. – 3rd ed. – London: Luzac & Co., 1968.
7. Bosworth C. E. Afrighids // Encyclopaedia Iranica. – London; New York: Routledge & Kegan Paul, 1984. – Vol. I, Fasc. 7. – P. 583–585.
8. Bosworth C. E. Khwārazm // The Encyclopaedia of Islam. – 2nd ed. – Leiden: E. J. Brill, 1978. – Vol. IV. – P. 1060–1065.
9. Henning W. B. The Khwarezmian Language // Zeki Velidi Togan’a Armağan. – Istanbul, 1955. – P. 421–436.
10. Hudud al-Alam: The Regions of the World. A Persian Geography 372 A.H.–982 A.D. / ed. and trans. by V. Minorsky. – London: Oxford University Press, 1937.
11. MacKenzie D. N. The Khwarezmian Element in the Qunyat al-munya. – London: School of Oriental and African Studies, 1970.
12. History of Civilizations of Central Asia. Vol. III: The Crossroads of Civilizations: A.D. 250 to 750 / ed. by A. H. Dani, B. A. Litvinsky. – Paris: UNESCO Publishing, 1996.
13. Helms S., Yagodin V., Betts A., Khozhaniyazov G., Kidd F. Five Seasons of Excavations in the Tash-k’irman Oasis of Ancient Chorasmia, 1996–2000: An Interim Report // Iranica Antiqua. – 2001. – Vol. 36. – P. 119–144.
14. Betts A., Yagodin V. N. A New View of Ancient Khorezm // Ancient Civilizations from Scythia to Siberia. – 2000. – Vol. 6, № 1–2. – P. 1–3.
15. Kidd F. Complex Connections: Figurative Art from Akchakhan-kala and the Chorasmian Artistic Milieu // Parthica. – 2011. – Vol. 13. – P. 31–48.